

Woman among the Azande (ölümünden sonra yayımlanmıştır, 1974).

BİBLİYOGRAFYA :

A Bibliography of the Writings of E. E. Evans-Pritchard (ed. T. O. Beidelman), London 1974; M. Douglas, *E. E. Evans-Pritchard*, Sussex 1980; T. O. Beidelman, "Sir Edward Evan Evans-Pritchard, 1902-1973: An Appreciation", *Anthropos*, sy. 69 (1974), s. 553-567; R. G. Lienhardt, "Evans Pritchard, Sir Edward Evan (1902-1973)", *The Dictionary of National Biography 1971-1980* (ed. L. Blake — C. S. Nicholls), Oxford 1986, s. 297-299; J. Middleton, "Evans-Pritchard, E. E. (1902-1973)", *ER* (ed. M. Eliade), New York 1987, V, 197-199.

ALİ MURAT YEL

EVC

(bk. EVİÇ).

EVC-ÂRÂ

(أوج آرا)

Türk müzikisinde bir birleşik makam.

III. Selim tarafından terkip edilmiştir. Dizisi, zirgüleli hicaz makamı dizisinin irak perdesindeki inici şeddine, eviç perdesindeki eksik segâh ve eksik müstear beşlilerinin eklenmesinden meydana gelmiştir. Buradaki eksik segâh beşlisi, özellikle çıkıcı nağmelerde bazan eksik ferahnâk beşlisi şeklini alabilir. Nota yazımında donanımına si koma bemolü ile fa, do, lâ ve mi bakiye diyezleri yazılır; gerekli diğer değişiklikler ise yazım içerisinde gösterilir. Makamın birinci derecede güçlüsü tiz durak eviç perdesi olup bu perdede segâh veya müstear çeşnileriyle yarım karar yapılır. Müstearlı kalış bazan asma karar durumundadır. Ana dizinin ek yerindeki nîm hicaz perdesi ise makamın ikinci derecede güçlüsü olup bu perdede de hicaz çeşnisiyle asma karar yapılır. Durağı irak perdesidir ve inici bir seyir takip eder. Bu makam dizilerinin şematik gösterilişi şöyledir:

Evc-ârâ makamı günümüze kadar şed makam olarak kabul edilgelemiştir. Gerçekten de eviç ve irak perdeleri arasındaki ana dizi zirgüleli hicaz dizisinin inici şeddidir. Ancak eviç perdesi üzerindeki segâh ve müstear beşlileri ana diziyeye

Evc-ârâ makamının seyir örneği

tamamen yabancıdır. Bu beşliler, dizinin uzatılması veya simetrik bir genişleme sonucu ortaya çıkmamalarına rağmen bütün evc-ârâ eserlerde kullanılmıştır; yani makamın yapısında mutlak buldukları halde ana diziyeye yabancıdır. Bu durumda, ana dizi her ne kadar şed ise de tiz taraftaki bu iki yabancı çeşninin bulunması sebebiyle evc-ârâ makamını artık şed makam değil bir birleşik makam olarak değerlendirmek daha uygun olacaktır.

Evc-ârâ makamına örnek olarak Dilhayat Kalfa'nın çifte düyek usulündeki peşreviyle aksak semâi usulündeki saz semâisi, III. Selim'in muhammes usulünde, "Mevc-i atlas-ı felekte ben hevâdan geçtim" mısraı ile başlayan bestesi, Küçük Mehmed Ağa'nın hâvî usulünde, "Geline hatt-ı muanber o meh-cemâlimize" mısraı ile başlayan bestesi, Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin aksak semâi usulünde, "Hüsnüne mâil gönlüm ezelden" mısraı ile başlayan şarkısı verilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülbâkî Nâsir Dede, *Tedkik u Tahkik*, Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 1242, vr. 22*; Ezgi, *Türk Musikisi*, I, 250-254, 271; IV, 268; Özkan, *TMNÜ*, s. 246-250; Rauf Yekta, *Türk Musikisi*, s. 80-81; Arel, *Türk Musikisi*, s. 349-351.

İSMÂİL HAKKI ÖZKAN

EVDAHU'İ-MESÂLİK

(أوضح المسالك)

İbn Mâlik'in *el-Elfiyye* adlı eserine İbn Hişâm'ın (ö. 761/1360) yazdığı şerh (bk. el-ELFİYYE).

EVDAHU'İ-MESÂLİK

(أوضح المسالك)

Sipâhîzâde Mehmed'in tarih ve coğrafya sözlüğü mahiyetindeki alfabetik eseri (bk. SİPÂHÎZÂDE MEHMED).

EVDİR HANI

Eski Antalya -Burdur kervan yolu üzerinde XIII. yüzyıla ait han.

Antalya'nın yaklaşık 18 km. kuzeybatısındaki Yeşilbayır köyünün yakınındadır. Yapının bugün yerinde bulunmayan üç satırlık mermer kitabesi, 1928 yılında tarihi dahil bir kısmı eksik olmasına rağmen R. Riefstahl tarafından okunmuş ve eserin I. İzzeddin Keykâvus zamanında (1211-1220) yapıldığı anlaşılmıştır. Selçuklu dönemi kervansaraylarında görülen açık avlulu, dört ana eyvanlı plan tipinin Anadolu'daki iki örneğinden biri olması açısından ayrı bir önem taşımaktadır (diğeri Harran'ın 30 km. güneydoğusundaki 1215 tarihli Han el-Ba'rûr'dur). Anadolu'da pek benimsenmediği anlaşılan bu plan şeması diğer Selçuklu bölgelerinde yaygın olarak karşımıza çıkar.

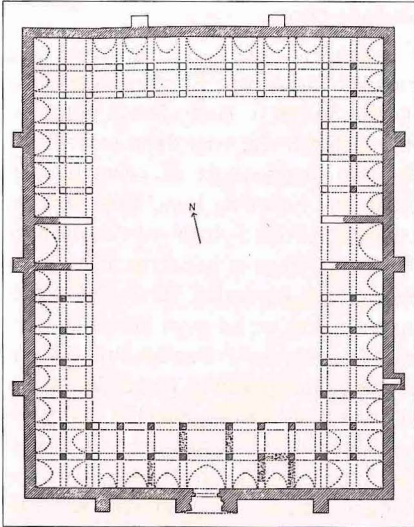
Kuzey-güney doğrultusunda inşa edilmiş düzgün dikdörtgen planlı yapı 54,00 × 67,60 m. ölçülerindedir. Doğu ve batı cephelerinde üçer, diğer cephelerinde ikişer tane olmak üzere çevresinde toplam on adet dört köşe payandası görülür. Güney cephede eksen üzerinde yer alan taçkapı dışa taşkındır ve girişin karşılıklı cephelerinde birer mihrabiye nişi bulunmaktadır. 34,50 × 45,10 m. ölçülerindeki dikdörtgen planlı açık avlu dört yönden, çift sıra taş ayaklara basan tonozlarla örtülü derin eyvanlarla kuşatılmıştır. Bunlardan giriş eyvanı ve onun karşısına rastlayan ile yanlarda eklenmiş bulunanlar yüksek ve geniş ana eyvan, diğerleri galeri ölçülerindedir. İçte, yapının doğu duvarında kuzeyden dördüncü birime ve güney duvarından batıdan üçüncü birime açılan birer kapıdan, bugün yalnızca üçer basamağı görülebilen birer merdivenle dışa payanda olarak yansıtılmış dikdörtgen

planlı küçük mekânlara çıkıldığı anlaşılmaktadır; bu kısımların gözetleme kulesi olarak kullanıldığı düşünülebilir.

Simetrik bir düzenleme gösteren hanın güney cephesindeki taçkapı, üst bölümü bugün kısmen yıkık olmakla birlikte kalıntılardan anlaşıldığına göre yalnızca dışa taşkın değil aynı zamanda bedenden duvarından da yüksek tutulmuştur. İki yandan süsleme şeritleriyle sınırlanmış olan nişin yedi sıra mukarnaslı kavsarası, silindirik köşe sütunçeleri üzerindeki karşılıklı yüzleri mukarnaslı ve silmeli konsollara oturan bir sivri kemerle kuşatılmıştır. İki yandaki mihrabiye nişlerinin kavsaraları üç sıra mukarnaslıdır; içeri basık kemerli bir kapıdan girilir. Hanın bütününde, moloz dolgu üzerine oldukça düzenli teknikte kesme taş kaplama yapılmıştır. Taşların üstünde çok sayıda değişik taşı işaretli dikkati çeker.

Yalnız büyük ölçüde mermer kullanıldığı görülen taçkapıda süslemeyle karşılaşılmaktadır. Hemen hemen tamamıyla bezemeli olan bu kısımda değişik geometrik motifler uygulanmıştır. Nişi dış-

Evdir Hanı'nın planı ile taçkapısı - Antalya

tan iki dendan dizisiyle beş on kollu yıldız geçmelerle süslü geniş bir şerit kuşatır. Sivri kemerin yüzeyinde ve basık kemerin üzerindeki yatay şeritte düğüm motifleriyle birleşen daireler ve içlerinde baklava dilimleri görülür. Mukarnaslar yelpaze ve istiridye motifleriyle süsüldür.

Planı ve taçkapısındaki süslemelerle Selçuklu sanatı içinde önemli bir yere sahip olan Evdir Hanı çok bakımsız bir halde bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

K. von Lanckoronski. *Staedte Pamphyliens und Pisidiens*, Prag-Wien 1892, II, 123, 188; F. Sarre, *Reise in Kleinasien. Sommer 1895. Forschungen zur seldjukischen Kunst und Geographie des Landes*, Berlin 1896, s. 82; H. Rott, *Kleinasiatische Denkmale aus Pisidien, Pamphylien, Kappadokien und Lykien*, Leipzig 1908, s. 29; K. Müller, *Die Karawanseraei im vorderen Orient*, Berlin 1920, s. 33; R. M. Riefstahl, *Turkish Architecture in Southwestern Anatolia*, Cambridge 1931, s. 62-65, 90; Et. Combe v.d.ğr., *Répertoire chronologique d'épigraphie arabe*, Le Caire 1931, nr. 3838; Süleyman Fikri Erten, *Antalya Vilâyeti Tarihi*, İstanbul 1940, s. 76; E. Diez, *Türk Sanatı. Başlangıcından Günümüze Kadar* (trc. Oktay Aslanapa), İstanbul 1946, s. 108; Celal Esat Arseven, *Türk Sanatı Tarihi*, İstanbul 1956, s. 144; K. Erdmann, *Das Anatolische Karavansaray des 13. Jahrhunderts*, Berlin 1961, I, 175-179; Semra Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Ankara 1966, s. 9-10; İsmet İlter, *Tarihî Türk Hanları*, Ankara 1969, s. 20; Rahmi Hüseyin Ünal, *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar*, İzmir 1982, s. 71; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1984, s. 172; Z. F. Taşkıran, "Antalya İli Selçuklu Hanları", *Antalya 1. Selçuklu Eserleri Semineri. 22-23 Mayıs 1986*, Antalya 1986, s. 23-24; Aynur Durukan, "Selçuklular Döneminde Ticaret Hayatı ve Antalya", *Antalya 3. Selçuklu Semineri, 10-11 Şubat 1989*, İstanbul 1989, s. 54-56; Osman Turan, "Selçuklu Kervansarayları", *TTK Belleten*, X/39 (1946), s. 474; Muammer Kemal Özergin, "Anadolu'da Selçuklu Kervansarayları", *TD*, XV (1965), s. 149; Ataman Demir, "Anadolu Selçuklu Hanları. Evdir Han", *İlgî*, sy. 53, İstanbul 1988, s. 13-17.

AYNUR DURUKAN

EVFÂT

(عوفات)

Habeşistan'da
1285-1415 yılları arasında
hüküm süren bir İslâm emirliği
ve bu emirliğin merkezi.

Habeşliler'ce İfât, Araplar'ca Vefât veya Evfât olarak adlandırılan bu bölge, Şüve (Shoa) adı verilen sahanın doğu kısmını teşkil eder. İslâmiyet hicrî I. yüzyıldan itibaren Doğu Şüve'de yayılmaya

başlamıştır. Bu tarihlerde müslümanlar ticaret ve yerleşme maksadıyla bölgeye gelmişler ve Doğu Şüve'den batıya doğru İslâmiyet'in Habeşistan'da yayılması zemin hazırlamışlardır. Rivayete göre ilk defa Mahzûmî ailesi tarafından Şüve'de bir İslâm emirliği kuruldu. Daha sonra Hâşimoğulları'nın Akil b. Ebû Tâlib soyundan Kureyşli muhacirler Evfât'ta müslüman bir emirlik tesis ettiler. Bunların soyundan gelen ve zengin Evfât tüccarlarından biri olan Ömer Veleşma', Habeşistan Kralı Hattî tarafından Evfât ve yöresinin idaresine memur edildi. Veleşma' bu görevini uzun zaman başarıyla sürdürdü. Evfât bu sırada Şüve Mahzûmî Emirliği'ne tâbi idi. Müslüman Şüve Emirliği, VII. (XIII.) yüzyılda iç karışıklıklar ve ülkeyi sarsan savaşlar sebebiyle zayıf düştü. Ömer Veleşma' bu durumdan faydalanarak Evfât'ta bağımsızlığını ilân etti. Yerine geçen oğlu Ali Şüve'yi de topraklarına katarak Evfât Emirliği'ni kurdu (684/1285). Adel, Mora, Hubet ve Cedâve emirliklerini de hâkimiyeti altına aldı. Bu dönemde İslâm dini Habeşistan'ın güneyindeki Sidâme kabileleri ve yüksek bölgelerdeki Şüve sakinleri arasında da yayıldı.

Evfât Emirliği, Ömer Veleşma' zamanında putperest Dâmot Krallığı ile hıristiyan Habeş Krallığı'na bağlandıysa da çok geçmeden Ömer Veleşma'nın oğlu Ali zamanında bağımsızlığını ilân etti. Bundan sonra Habeş Krallığı'na karşı sürekli cihad hareketleri başlatıldı. Bu sırada Habeşistan'da Evfât'tan başka altı müslüman sultanlık daha vardı. Bunlar Devâro, Erâbînî, Hediye, Şerhâ, Bâli ve Dâre'dir. Gerek Evfât gerekse diğer emirlikler hıristiyan Habeş Krallığı'na karşı zaman zaman baş kaldırdılarsa da genelde ona bağlı kaldılar. Zira müslüman emirlikler arasında birlik ve beraberlik yoktu. Her yıl krala vergi ödüyor, kendilerine Mısır, Yemen ve Irak'tan gelen kumaşları ona veriyorlardı. Bu emirlikler içinde Evfât en güçlü ve en geniş topraklara sahip olanıydı.

Habeşistan'ı Zeyla' Limanı'na bağlayan ticaret yolunun Evfât topraklarından geçmesi sebebiyle Evfâtlılar Habeşistan'ın kara ve deniz ticaretini ellerinde bulunduruyorlardı. Bu sayede tanıdıkları Mısır, Şam, Hicaz ve Yemen gibi ilim merkezlerine tahsil için çocuklarını gönderdiler. İslâm ilimlerinin çeşitli dallarında öğrenim gören bu gençler ülkelere döndüklerinde kadı, imam, İslâm davetçisi ve idareci olarak görev aldılar.